

Egeresi Zoltán¹- Holka Aranka²: A szerb külpolitika az ukrajnai háború árnyékában

Vezetői összefoglaló

- Az ukrajnai háború kezdete óta Szerbia folytatja a korábbi, katonai semlegességre és a különböző nagyhatalmak közötti egyensúlyozásra épülő külpolitikáját;
- Szerbia tartózkodik attól, hogy szankciókat alkalmazzon Oroszország ellen, noha az ENSZ Közgyűlésének több elítélő nyilatkozatát is megszavazta;
- A szerb-orosz viszony aszimmetrikus az utóbbi javára: Belgrádnak elsősorban a Koszovó ügyében nyújtott támogatás, illetve a gázellátás miatt van szüksége Oroszországra, azonban zavarja, hogy az orosz fél Koszovóra hivatkozik precedensként az azóta már beolvasztott szakadár entitások és a Krím kapcsán;
- A szerb társadalom jelentős része fontosnak tartja a hagyományos baráti kapcsolatok fenntartását Oroszországgal, és a moszkvai vezetéssel szimpatizál, a kialakult helyzetért pedig a NATO-t, illetve az Egyesült Államokat hibáztatja;
- Nem várható a szerb külpolitikában változás, a kormány az egyre erőteljesebb uniós nyomás ellenére sem valószínű, hogy csatlakozna a szankciókhoz; ehelyett a határozott állásfoglalás elkerülésére és a semlegesség további hangsúlyozására lehet számítani.

Az ukrajnai háború kezdete óta a délkelet-európai államok döntő többsége csatlakozott az EU által előirányzott szankciókhoz, egyes országok a humanitárius mellett hadianyag szállítmányokat is küldtek Ukrajnába, miközben elítélték az orosz támadást. Ez alól kivételt képez Szerbia és Bosznia-Hercegovina (ez utóbbi esetében elsősorban annak szerb entitása, a Republika Srpska ellenállása miatt). Belgrád helyzete sajátos, mivel már a jelenlegi válság előtti külpolitikájában egyensúlyozni próbált a különböző nagyhatalmak között. Egyszerre igyekszik előremozdítani az uniós csatlakozási folyamatát és megőrizni jó kapcsolatát Oroszországgal, illetve fejleszteni gazdasági és politikai együttműködését Kínával.

Az ukrajnai háború ugyan nem jelent közvetlen biztonsági fenyegetést Szerbiára nézve, a jelenlegi helyzet mégis komoly próbatételt jelent a szerb külpolitika számára. Az ország nyugati partnerei elvárnák a határozottabb kiállást Ukrajna mellett és az oroszokkal szembeni szankciókhoz való csatlakozást, ami viszont gazdaságilag és belpolitikailag kedvezőtlenül érintené a kormányzatot.

Jelen elemzés arra tesz kísérletet, hogy feltárja, milyen kihívásokkal kell szembenéznie a szerb külpolitikának a jelenlegi válság miatt, mik az erre adott válaszai, és miként befolyásolja mindez az ország nyugati, illetve orosz kapcsolatait.

Szerbia helyzete

Szerbia a legnagyobb területű és népességű volt jugoszláv tagállam, amely Koszovó nélkül is a Nyugat-Balkán legmeghatározóbb országa. Jelentőségét növeli népességének nagysága (6,8 millió fő a régió megközelítőleg 23,5 millió lakosából), gazdasági sú-

lya (a Világbank adatai szerint 2021-ben 63 milliárd dollárnyi GDP-je)³ és geopolitikai elhelyezkedése is. Déli szomszédunk ugyanis a Délkelet-Európát átszelő kereskedelmi és migrációs útvonalak megkerülhetetlen területe. 1961-ben Belgrádban alapították meg az el nem kötelezettek mozgalmát, mely azokat az országokat tömörítette, amelyek a kétpólusú világrendben egyik katonai tömbhöz sem kívántak csatlakozni. Az alapító tagnak számító Jugoszlávia jogutódja itt is Szerbia lett. Mint a későbbiekben láthatjuk,

¹ Egeresi Zoltán (egeresi.zoltan@uni-nke.hu) az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet munkatársa.

² Holka Aranka (aranka.holka@gmail.com) az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet külső munkatársa.

³ Ami alatta maradt Horvátország 67 milliárdos, s a kissé magasabb Szlovénia 61,5 milliárd dolláros bruttó hazai össztermékénél. Összehasonlításképpen 2021-ben Magyarországaé 182 milliárd dollár volt. [GDP \(current US\\$\) – Serbia](#). [online] 2022.10.30. Forrás: World Bank [2022.10.30.]

bár mások a körülmények, Szerbia most is törekszik arra, hogy az orosz-ukrán háború kapcsán ne kelljen nyíltan elköteleződni egyik fél mellett sem.⁴

A délszláv válság az 1990-es évek elején komoly terheket rótt a szerb társadalomra, egyúttal az ország nemzetközi tekintélyét is megtépázta. A NATO 1999-es beavatkozása miatt kénytelen volt de facto feladni Koszovót, amelynek 2008-as függetlenségi deklarációját nem fogadta el, s hivatalosan jelenleg is saját területének tekinti. Ez alapjaiban határozza meg a szerb külpolitikai törekvéseket, és Koszovó kérdése a jelenlegi szerb nacionalizmus egyik központi elemének számít.⁵ Ennek ellenére 2013-ban az EU támogatásával megindultak a tárgyalások a két fél közötti viszony rendezéséről (Belgrád-Pristina dialógus), amely azonban messze van attól, hogy célját elérje.⁶

Szerbia álláspontja a szerb etnikum más balkáni országokban való jelenléte miatt messze túlmutat az ország határain. A boszniai Szerb Köztársaság vezetése szoros kapcsolatot ápol Belgráddal, s időről időre felmerül – persze valós realitás nélkül – a Szerbiával való egyesülés gondolata. Montenegróban a magukat egyértelműen szerbként meghatározók nagysága mellett jelentős a szerbiai ortodox egyház befolyása. A rendezetlen státuszú Koszovóban a lakosság kb. 7-5 százaléka szerb nemzetiségű, akiknek a kiszolgáltatott helyzete egyébként gyakran megjelenik a közbeszédben.

A már említett tényezők mellett Szerbia külkapcsolatainak egyik alapját a katonai semlegesség képezi, melyről a Skupština 2007-ben el is fogadott egy nyilatkozatot. Jóllehet a dokumentum inkább volt az akkori (erősen NATO-ellenes) politikai hangulat és a 2008-as választásra vonatkozó politikai számítások eredménye, végül maradandónak bizonyult, hiszen nemcsak külpolitikai, de belpolitikai téren is széles mozgásteret biztosít a mindenkori vezetés számára. A jelenlegi kormányzat az uniós csatlakozás szándékának fenntartásával kedvez a nyugatos csoportoknak, miközben a semlegesség hangoztatása és a NATO-tagság elutasítása a nacionalista és oroszpárti körök számára jelent vonzerőt.⁷ A semlegesség az eddig elfogadott mindkét Nemzetbiztonsági Stratégiában (2009 és 2019⁸) megjelenik, az utóbbiban hangsúlyosabban. A 2019-es stratégiai kizárja a NATO-csatlakozást, de hangsúlyozza az ország részvételét más védelmi szövetségek programjaiban. A dokumentum hivatkozik az ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244 számú, a koszovói kérdés ideiglenes rendezését szabályozó határozatára, amely célként tűzi ki a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, ezen belül Szerbia területi integritásának fenntartását.⁹ A stratégia részeként Szerbia kötelezettséget vállal e BT határozat betartására, illetve a NATO által vezetett nemzetközi békefenntartó haderővel, a KFOR-ral való együttműködésre. Az általános, illetve a régiót fenyegető biztonsági kockázatok mellett a koszovói helyzetet, annak független államként való elismerését olyan nemzetbiztonsági kockázatként kezeli, ami befolyásolja a többi országgal való kapcsolatát is. További prioritásként szerepel a boszniai Szerb Köztársaság nagyfokú autonómiájának megőrzése a daytoni béke tiszteletben tartása mellett.

A szerb külkapcsolatok másik alapját a még Boris Tadić államfő (2004-2012) által 2009-ben meghirdetett¹⁰ négy pillér adja: az uniós csatlakozás elérése (1) és stratégiai partnerség Oroszországgal (2), Kínával (3) és az Egyesült Államokkal (4). Ez lényegében egyensúlypolitikát jelent a régió iránt érdeklődő hatalmak között. A szociáldemokrata államfő 2012-ben kénytelen volt átadni a stafétabotot a saját maga által is deklaráltan oroszbarát Tomislav Nikolićnak, akit 2017-ben Aleksandar Vučić követett az elnöki poszton. Lényegében azonban nem történt változás sem a különböző hatalmak közötti egyensúlyozó politika (amit nagyon ékesen demonstrált az ország vakcinapolitikája is a COVID idején),¹¹ illetve a katonai semlegességet illetően sem.

⁴ Külön elemzés témája lehetne, milyen hasonlóságok és eltérések vannak a titói Jugoszlávia, illetve Szerbia jelenlegi, az EU és Oroszország között egyensúlyozó külpolitikája között, figyelembe véve természetesen az azóta megváltozott nemzetközi erőviszonyokat és Szerbia abban elfoglalt helyét.

⁵ Ördögh Tibor: Nacionalizmus és patriotizmus Szerbiában. 2016. In: Vargha, Márk (szerk.) Kis népeskönyv: Leíró nemzetpolitológiai tanulmányok Budapest, Magyarország, Europa Varietas Alapítvány és Intézet, 169-209.

⁶ Márkus László – Németh Ferenc: [Kérdések és válaszok: a Belgrád-Pristina dialógus](#) KKI-elemzések 2021/40 [online] 2021. Forrás: kki.hu [2022.10.30.]

⁷ Harangozó Dániel: [A Balancing Act? Serbia's Military Neutrality: Concept and Implementation](#) KKI Policy Brief 2021/69. [online] 2021. [2022.10.30.]

⁸ A teljes szöveghez lásd [СТРАТЕГИЈУ ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ](#). [online] 2019. 12. 27. Forrás: vs.rs [2022.10.30.]

⁹ [ENSZ 1244 \(1999\) számú határozat](#). [online] 1999. 06. 10. Forrás: oszk.hu [2022. 10. 30.]

¹⁰ [Tadić on Serbia's "four pillars of diplomacy"](#). [online] 2009.08.30. Forrás: B92 [2022.11.01.]

¹¹ [LONG READ: Serbia practices its four-pillar foreign policy in the coronavirus era](#). [online] 2020. 04. 28. Forrás: intellinews.com [2022.10.30.]

Szerbia már említett régiós szerepe, adottságai és a régről meglévő jó kapcsolatainak köszönhetően az egyik legtöbb kínai tőkét bevonó ország lett a kelet-közép-európai térségben. A nyitás Kína felé már korábban elkezdődött: 2009-ben stratégiai partnerségi megállapodást írt alá Pekinggel az akkori szociáldemokrata vezetés. A katonai együttműködés ebből a relációból sem hiányzik: Kína a jelentősebb donor-országok közé tartozik, s 2019-ben szerződést is kötöttek kínai drónok beszerzéséről. Ezen kívül rendszeresen felmerül a kínai légvédelmi rakétarendszer beszerzésének lehetősége is.¹²

A már említett négy pillér úgy tűnik, az utóbbi pár évben egy ötödikkel egészül ki, amennyiben Törökországot önálló geopolitikai tényezőnek tekintjük. A régióban Szerbia szinte a semmiből közkedvelt török befektetési célponttá vált, számos üzemet nyitottak az ország kevésbé fejlett régióiban, s a török cégek több útépitési projektben is részt vesznek. Mindezt Erdoğan török és Vučić szerb államfő rendszeres találkozó keretében.¹³

Összességében Szerbia a nemzetközi arénában geopolitikai helyzetének maximális kihasználására törekedett, amiben valóban ért el sikereket az utóbbi években. A következőkben az országnak a Nyugathoz és Oroszországhoz fűződő viszonyát vizsgáljuk meg.

Kapcsolatok a „Stratégiai Nyugattal”

Milošević 2000-es bukását követően az ország a demokratizálódás útjára lépett, melynek következtében a nemzetközi mozgástere is megnőtt. A rendszeresen, legutóbb a szerb rendszámtáblák használata miatt kiújuló koszovói konfliktusok ellenére jelentős konszolidáció történt Szerbia nemzetközi kapcsolataiban, melynek következtében normalizálni tudta viszonyát az Európai Unió országaival és az Egyesült Államokkal. Szerbia kooperál az EU-val és részt vesz a CSDP-ben is, amit 2011-ben számos szerződés aláírása biztosított.¹⁴ Jelenleg több EU-s misszióban is részt vesz, egyúttal együttműködik az Európai Védelmi Ügynökséggel (EDA) is. Az Európai Unió melletti elköteleződést mutatja az uniós csatlakozási folyamat elindítása: 2007-ben a szerb vezetés kezdeményezte a Stabilizációs és Társulási megállapodást, majd 2009-ben életbe lépett az egy évvel korábban aláírt vízumliberalizációról szóló megállapodás az EU-val. Ugyanabban az évben Szerbia bejelentette igényét az uniós tagságra, 2012-ben megkapta a tagjelölt státuszt, majd az Európai Tanács 2013 végén zöld utat adott a csatlakozási tárgyalások elkezdésének. 2021 végén az EU csatlakozási tárgyalások újabb fejezetei nyíltak meg, ezzel napjainkig 35 fejezetből 22 megnyitására került sor,¹⁵ aminél többel a balkáni tagjelöltek közül csak Montenegró dicsekedhet. Ennek ellenére az Európai Bizottság jelentéseiben rendszeres kritika éri a jogállamiságot, a kiterjedt korrupciót, s ezen kívül más problémák is nehezítik a csatlakozási folyamatot. A szerb társadalomban a tárgyalások lassúsága és bizonytalansága miatt az utóbbi másfél évtizedben az uniós tagság korábban széles körű támogatottsága megcsappant, s az utóbbi években 50% körül alakul (1. táblázat). Jelentős viszont az elvándorlás a – már a titói kor vendégmunkásai számára is vonzó célpontot jelentő – fejlettebb uniós országokba, mindenképp Németországba, illetve Ausztriába.¹⁶

Év	2006	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2021
Százalék	69,9	67,5	67	51	51	48	52	49,5	54

1. táblázat Az uniós tagsága támogatottsága Szerbiában¹⁷

¹² Harangozó Dániel: [A Balancing Act? Serbia's Military Neutrality: Concept and Implementation](#) KKI Policy Brief 2021/69. [online] 2021. [2022.10.30.]

¹³ Egeresi Zoltán: [RÖVID EMLÉKEZET: A szerbek már nem haragszanak Erdoğanra, aki korábban azt mondta, hogy "Koszovó Törökország"](#). [online] 2021.09.27. Forrás: balk.hu [2022.10.30.]

¹⁴ Aleksandar Vanchoski (2021): The security perception and security policy of Serbia. 2021. Defense & Security Analysis 37/1 129-143.

¹⁵ [Serbia](#). [online] 2022. 10. 30. Forrás: European Commission [2022. 10. 30.]

¹⁶ Andy Heil: Depopulation Disaster: [The Balkans And Its Creeping Demographic Crisis](#) [online] 2020.03.09. Forrás: reflr.org [2020.10.30.]

¹⁷ Idézi: Aleksandar Vanchoski (2021): The security perception and security policy of Serbia. 2021. Defense & Security Analysis 37/1 129-143; 2021-es adat: [Poll: Serbian citizens recognise EU as biggest donor](#) [online] 2021. 07. 27. Forrás: euractive.hu [2022.10.30.]

Az uniós csatlakozási folyamat lezárása a fentebb vázolt problémák miatt rövid időn belül nem várható, bár egyes tagállamok, különösen Magyarország komoly erőfeszítéseket tesz a tárgyalások sikere érdekében. Szerbia NATO-tagságára viszont elég kevés esély van. Mivel az 1999-es NATO-bombázás emlékei még élénken élnek a szerb társadalomban, a katonai szervezet megítélése alapvetően negatív.

A NATO elutasíthatósága éles kontrasztot mutat a relatíve még mindig nagy támogatottságú EU tagsággal, amit a közvéleménykutatások is megerősítenek. Az elmúlt másfél évtizedben a NATO-val szembeni bizalmatlanság csak nőtt (2. táblázat).

Év	2006	2007	2009	2011	2013	2015	2017	2018	2020
Százalék	-	55	-	62	56	73	64	84	80

2. táblázat A NATO-tagság elutasíthatóságának aránya Szerbiában¹⁸

A negatív megítélés ellenére Belgrád igyekezett megtalálni a modus vivendit a katonai szövetséggel: 2006-ban csatlakozott a NATO Partnerség a Békéért Programjához (Partnership for Peace, PfP), majd 2015-ben aláírták az Egyéni partnerségi akciótervet (Individual Partnership Action Plan, IPAP), amit 2019-ben újítottak meg. Koszovó biztonságáról a jelenleg magyar parancsnokság alatt működő KFOR gondoskodik, ez pedig valamelyest elfogadható garanciát jelent a szerb kisebbség helyzetét illetően is.

A szerb külpolitika manőverezéseit a jelenlegi nemzetközi rendszerben jól mutatják a fegyvervásárlásai is: a nyugati országoktól két nagyobb fegyvervásárlás történt (hat Airbus H145M típusú helikoptert szereztek be 2016-ban, majd 2019-ben Mistral rövid hatótávolságú légvédelmi rakétarendszert Franciaországból). A 2. karabahi háborút követően a szerb államfő többször is jelezte, hogy országa Bayraktar TB-2-es török drónokat is vásárolna. A fegyverbeszerzéseket kiegészíti még számos NATO-államból, de főleg az Egyesült Államokból érkező adományok. Ugyan a szerb médiában az együttműködés alig jelenik meg, fontos hangsúlyozni, hogy a PfP aláírása óta jóval több közös hadgyakorlat valósult meg a szövetséggel, mint a társadalom többsége által favorizált Oroszországgal.

Az Európai Unióval történő tárgyalások mellett Szerbia a négy pillér negyedik elemével, az Egyesült Államokkal is jó kapcsolatok kialakítására törekedett. Ennek az utóbbi években a leglátványosabb mozzanata az volt, amikor a Trump-kormányzat erőfeszítéseinek köszönhetően 2020 szeptemberében Washingtonban sikerült aláírni egy főleg gazdasági jellegű megállapodást Koszovóval, ami inkább számított amerikai belpolitikai sikernek, mint valós közeledésnek (a megegyezésből egyébként szinte semmi sem valósult meg, Izrael koszovói elismerését leszámítva).¹⁹ A Pristina-Belgrád viszonyt jól mutatja, hogy a koszovói és a szerb vezető más dokumentumot írt alá.

A politikai és katonai kapcsolatok mellett érdemes megjegyezni azt is, hogy gazdaságilag Szerbia messze jobban kapcsolódik az EU-hoz, mint Oroszországhoz. Az ország külgazdasági mérlege azt mutatja, hogy nem Oroszország, hanem az Európai Unió országai Szerbia fő külkereskedelmi partnerei (3. táblázat).

	EU		Kína		Oroszország		USA		Egyéb		Összesen	
	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export	Import	Export
Érték (Mrd euró)	16,34	13,94	3,65	0,82	1,53	0,84	0,41	0,44	6,67	5,58	28,6	21,62
Százalék	57,13	64,48	12,76	3,79	5,35	3,89	1,43	2,04	23,32	25,81	100	100

3. táblázat Szerbia külkereskedelme²⁰

Összehasonlításképpen: a 2021-ben Németország volt a legfontosabb export- és importpartner is, összeségében több mint 6,5 milliárd euró (7,7 milliárd USD) értékben. Oroszország be sem került Szerbia

¹⁸ Idézi: Aleksandar Vanchoski (2021): The security perception and security policy of Serbia. 2021. Defense & Security Analysis 37/1 129-143.; a 2020-as adat: [Survey: 80% of Serbian citizens against NATO membership, but only 33% against cooperation](#) [online] 2020. 11. 17. Forrás: europeanwesternbalkans.com [2022.10.30.]

¹⁹ Xhorxhina Bami: [BIRN Fact-Check: Trump's 'Historic' Kosovo-Serbia Deal Gathering Dust](#). [online] 2021.09.03. Forrás: balkaninsight.com [2022.11.01.]

²⁰ [EU in Serbia Trade](#) [online] 2022.11.01. Forrás: europa.rs [2022.11.01.]

főbb exportpartnerei közé. Behozatal terén a negyedik helyet foglalja el 1,5 milliárd eurós (1,8 milliárd USD) nagyságrendben. Az első helyen a már említett Németország áll, ezt követi Kína, majd Olaszország. A Törökországhoz való közeledés a külkereskedelemben is megnyilvánul: Oroszországot közvetlenül Törökország követi a legfontosabb partnerek listáján 1,4 milliárd eurós (1,7 milliárd USD) behozattal.²¹ A legtöbb külföldi tőke szintén az EU országaiból érkezik Szerbiába, 2010 és 2021 között az uniós tagállamokból származó befektetések az összes külföldi beruházás 63 százalékát tették ki.²²

Víszony Oroszországgal

Jóllehet az Európai Unió Szerbia legfontosabb gazdasági partnere, és a szerb vezetés deklarált hosszútávú célja az ország uniós tagsága és integrálása a nyugati intézményrendszerbe (a NATO kivételével, noha ott is szoros kapcsolatok épültek ki az utóbbi másfél évtizedben), Szerbia történelmileg és kulturálisan sok szállal kötődik Oroszországhoz.²³ Ezt a kormány általában igyekszik is hangsúlyozni, ami persze nem zárja ki azt, hogy belpolitikai érdekeikhez igazodva ne fogalmaznának meg időnként kritikát Oroszországgal szemben.²⁴ A közvélemény-kutatások alapján a keleti nagyhatalmat komoly szimpátia övezi, és az orosz vezetés gyakran Szerbia védelmezőjeként jelenik meg a köztudatban.²⁵ A szorosabb kapcsolatokat a krími annexió óta folyamatosan hangsúlyozzák, amiben helyet kap a szláv testvériség, az ortodox vallási azonosság és a két ország közötti barátság is.²⁶

Sokatmondó az is, hogy az utóbbi évek különböző felméréseiben rendszerint Vlagyimir Putyin bizonyul a legnépszerűbb külföldi politikusnak. Az orosz államfő ráadásul 11 szerbiai város, köztük Újvidék díszpolgára is.²⁷ Ezt a szimpátiát a szerb média és a politika igyekszik erősíteni is, aminek köszönhetően a lakosság jóval komolyabbnak látja az oroszokkal való együttműködést annak valós nagyságánál. Ennek ékes példája volt, amikor 2014-ben – Ivica Dačić akkori külügyminiszter elmondása szerint – Szerbia azért nem csatlakozott az Oroszország elleni szankciókhoz, mert Oroszország „sosem vezetett be szankciókat Szerbiával szemben”, ami viszont nem fedi a valóságot.²⁸ Oroszország ugyanis nem élt a vétőjogával az 1991-es fegyverembargó, illetve az 1992. május 30-án elfogadott, Jugoszlávia elleni szankciókról szóló ENSZ határozat meghozatalakor.²⁹ Dačić egyébként az októberben megalakuló új kormányban ismét külügyminiszteri székbe került. Amikor egy tv-interjúban szembesítették azzal, hogy akkori állítása nem teljesen helytálló, azzal hátrította el a választ, hogy „az Jelcin volt.”³⁰

Geopolitikai szempontból a jelenlegi orosz-szerb együttműködés alapját a koszovói helyzet rendezetlenségéből fakadó reálpolitikai függőség adja: Oroszország sem ismeri el Koszovót, és befolyása révén akadályozza annak felvételét a nemzetközi szervezetekbe is. Az 1999-es NATO-bombázás ráadásul komoly teherterelt is jelentett a Nyugat és Oroszország viszonyában. 1999. március 24-én, a támadás megindításának napján Jevgenyij Primakov, Oroszország akkori miniszterelnöke repülőgépen utazott, hogy találkozzon Bill Clinton amerikai elnökkel. Mihelyt tudomást szerzett arról, hogy a NATO erői Jugoszláviát bombázzák, visszafordította a gépet Oroszországba.³¹ Primakov lépését inkább a nagyhatalmi sértettség és az illegitim módon, az ENSZ Biztonsági Tanácsának felhatalmazása, s így Oroszország beleegyezése nélkül

²¹ [Спољнотрговинска робна размена, 2021](#). [online] 2022.07.15. Forrás: A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala, stat.gov.rs [2022.11.01.]

²² [EU in Serbia Trade](#) [online] 2022.11.01. Forrás: europa.rs [2022.11.01.]

²³ Oroszország számos alkalommal nyújtott segítséget a történelem során a balkáni államnak, különösen annak oszmán uralom elleni függetlenségi harca idején. Az I. és a II. világháborút is azonos oldalon fejezték be. Ennek jelentőségét a történelmi emlékezet és a jó diplomáciai kapcsolatok alakításában az 1948-as Tito és Sztálin közötti konfliktus, illetve a jugoszláv különutas politika ellenére sem szabad lebecsülni.

²⁴ Vuk Vuksanović: [Russia And China Friends and Brothers of The Captured State Analysis of Narratives Used to Capture the State](#). [online] 2022. Forrás: bezbednost.org [2022.11.01.]

²⁵ Prof. dr. Miroslav Jovanović: [Dve Rusije: o dva dominantna diskursa Rusije u srpskoj javnosti](#). [online] 2010. 14. o. In: Odnosi Rusije i Srbije na početku XXI veka. Forrás: International and Security Affairs Centre (ISAC), isac-fund.org [2022. 10. 30.]

²⁶ Maria – Eugenia Măgurean: (De-)constructing Serbian Russophilia in the Context of the Crisis in Ukraine. [2017] Forrás: *Europo-lity* 11/1. 63-86.

²⁷ [VANNAK, AKIK SZÉGYENLIK: Újvidéken megfosztanak díszpolgári címétől Vlagyimir Putyint](#) [online] 2022.10.04. Forrás: balk.hu [2022.11.01.]

²⁸ [Rusija nam nikad nije uvela sankcije](#). [online] 2014. 05. 16. Forrás: istinomer.rs [2022. 10. 31.]

²⁹ Dušan Komarčević: [Da li je Rusija zaista uvek bila uz Srbiju?](#) [online] 2022. 04. 25. Forrás: slobodnaevropa.org [2022. 10.30.]

³⁰ [KÖVETKEZMÉNY: Szerbia kilép-e az Európa Tanácsból, ha Koszovót felveszik a testületbe?](#) [online] 2022.10.30. Forrás: balk.hu [2022.10.31.] Az eredeti interjút lásd [JUTRO - Gost: Ivica Dačić](#) [online] 2022. 10. 30. Forrás: youtube.com [2022. 10. 31.]

³¹ [Kako je Primakov „okrenuo” avion zbog bombardovanja SRJ](#). [online] 2019. 11. 04. Forrás: rts.rs [2022. 10. 30.]

indított támadás motiválhatta,³² és csak kisebb részt a Szerbia iránti együttérzés, a lépés mégis jelképes értékű volt.

Míg Koszovó státuszának rendezése kulcsfontosságú Szerbia számára, hiszen egy, a feleknek elfogadható megoldás igen komoly akadályt hárítana el az uniós csatlakozás elől, addig Oroszország számára ez a Nyugattal folytatott nagyhatalmi versengés egyik eszköze a balkáni „hadszíntéren.” Épp emiatt a nyugati közvetítési vagy rendezési kísérleteket Oroszország nem nézi jó szemmel, s a 2018-19-es koszovói kérdésben tett amerikai erőfeszítések idején is elhidegült a két ország kapcsolata. Az orosz-szerb viszony Joe Biden megválasztása után ismét szorosabbá vált, mivel Belgrád támogatta Moszkva törekvéseit abban, hogy ellensúlyt képezzen az új amerikai vezetéssel szemben.

A biztonsági együttműködés is fontos pillére a szerb-orosz kapcsolatoknak: 2013-ban partnerségi megállapodást kötöttek, s még ugyanebben az évben Szerbia megfigyelő tagja lett az Oroszország által domonált Kollektív Biztonsági Szerződés Szervezetének. A rákövetkező évtől rendszeressé váltak a közös hadgyakorlatok; a Szláv Testvériség nevű gyakorlatot 2019-ben Szerbiában tartották Oroszországgal és Belarusszal együtt. A 2020-ban esedékes gyakorlat mögül viszont a Lukasenko elleni nyári tüntetések miatt a nyugati nyomásnak engedve Belgrád kihátrált, amit azzal próbált elfedni, hogy hat hónapra felfüggesztette a közös hadgyakorlatokat más államokkal is.³³ Ezen kívül Oroszország fontos fegyverbeszállítója Szerbiának, amit igyekeznek pozitívan tálni a kormánypárti médiában (2017-ben például 6 db Mig-29 vadászgépet ajándékozott oda Oroszország, igaz, a szerb félnek még 185 millió dollárt kellett költenie a felújításukra, ami megkérdőjelezi annak adomány jellegét, de erről már kevés szó esett a médiában).³⁴

Az orosz-szerb kapcsolatok aszimmetrikusságát nemcsak a koszovói kérdés adja, hanem Szerbia függő helyzete energetikai téren (mint korábban láttuk, a gazdasági kapcsolatok alapvetően nem túl jelentősek, még ha a szerb társadalom azt rendre nagyobbak is érzékeli). Az egykori állami olajvállalat (Naftna Industrija Srbije, NIS) 51 %-a egy 2008-as államközi szerződés következtében az orosz Gazprom Nyefty tulajdonába került igen kedvezményes, mindössze 400 millió dolláros áron. Ez egy olyan alku része lehetett, amiért cserébe az orosz fél fenntartotta támogatását Koszovó ügyében.³⁵ Az ország energiamixében a földgáz megközelítőleg 13 százalék (2019),³⁶ aminek döntő része (60-80%) orosz importból érkezik a 2011 óta folyamatosan csökkenő hazai termelés³⁷ mellett.

Az orosz gáz sokáig Magyarországon keresztül jutott el Szerbiába. Moszkva kezdeményezte a Déli Áramlat nevű gázvezeték kiépítését, melynek segítségével Ukrajna megkerülésével érhetne volna el a balkáni és közép-európai piacot. Az Európai Bizottság ellenállása miatt 2014-ben ez megghiúsult, 2020 elején viszont sikerült átadni a Török Áramlatot, melynek egyik szakasza 2021-ben már Magyarországot is elérte. A gázvezeték törökországi megnyitóján részt vett a szerb államfő is. Mivel az orosz gázimport biztosnak tűnt, az ország nem sietett a gázhálózatot interkonnektorok létesítésével összekötni más országokkal, például Bulgáriával. A gáz ára komoly politikai kérdésnek számít a szerb-orosz kapcsolatokban (is). Az idei választások előtt, 2021 végén Vučić-nak sikerült kialaknia egy kedvezményes árat fél évre – ezáltal elkerülhette, hogy emelnie kelljen vagy komoly állami szubvenciókkal kelljen fellépnie a megmértetés előtt. A választás utáni, 2022. május 29-i megegyezés szerint Szerbia „barátságos országgént” kedvező áron kap gázt újabb három évre,³⁸ de az ország keresi az alternatívákat, amelyek legalább részben helyettesíteni tudják az orosz gázt.³⁹ Az ország olajellátása szempontjából viszont az EU hatodik szankciós csomag nem jelent komoly kihívást (igaz, az olaj ennek hatására jóval drágább lesz)⁴⁰, mivel a horvátországi Omišalj kikötőből érkező kőolajnak csak egy része származik Oroszországból.⁴¹

³² Grolmusz Viola Csilla: [A koszovói konfliktus és Oroszország](#). [online] 2011. 13. o. Forrás: grotius.hu [2022. 10. 31.]

³³ Harangozó Dániel: [Semlegesség és „egyensúlypolitika” Szerbia katonai kapcsolataiban](#) KKI-elemzések 2020/89 [online] Forrás: kki.hu [2022.10.30.]

³⁴ Vuk Vuksanović: [Russia And China Friends and Brothers of The Captured State Analysis of Narratives Used to Capture the State](#). [online] 2022. Forrás: bezbednost.org [2022.11.01.]

³⁵ Filip Ejodus: [Beyond National Interests: Identity Conflict and Serbia's Neutrality toward the Crisis in Ukraine](#). [2014] Forrás: Sudosteuroopa 62/3, 348-362.

³⁶ [Serbia](#) [online] 2022. Forrás: iea.org [2022.11.01.]

³⁷ [AERS ENERGY AGENCY 2021 ANNUAL REPORT](#) [online] 2021. Forrás: aers.rs [2022.11.01.]

³⁸ [Топла зима после договора Вучића и Путина](#). [online] 2022. 05. 29. Forrás: politika.rs [2022. 10. 30.]

³⁹ [Zorana Mihajlović za BBC: „Interesi ruskih lobija su bili jači” kada se birao izvor gasa u Srbiji](#). [online] 2022. 06. 01. Forrás: bbc.com [2022. 10. 31.]

⁴⁰ [Cena nafte, Rusija i sankcije: Srbija ostaje bez crnog zlata iz Moskve - kako bi mogla da reši ovaj problem](#). [online] 2022. 06. 06. Forrás: bbc.com [2022. 10. 30.]

⁴¹ [Šta podrazumeva šesti paket sankcija EU Rusiji i kako utiče na Srbiju?](#) [online] 2022. 06. 08. Forrás: danas.rs [2022. 10. 31.]

A másik oldalról nézve Szerbia fontosságát Oroszország számára elsősorban az adja, hogy nem tagja a NATO-nak, sőt, a vázolt együttműködés ellenére nem valószínű, hogy a közeljövőben az lesz. A NATO terjeszkedését megakadályozni kívánó Moszkva számára Szerbia pedig biztos pontnak számít a Balkánon.⁴² Ez azért is lényeges az orosz vezetés számára, mert a Nyugat-Balkán országainak túlnyomó része már tagja az észak-atlanti szövetségnek. Az előző évi orosz puccskísérelt ellenére 2017-ben Montenegró, majd 2020 márciusában Észak-Macedónia is csatlakozott a NATO-hoz, Bosznia-Hercegovina is törekszik a tagság megszerzésére,⁴³ Koszovó Egyesült Államok melletti elköteleződése pedig megkérdőjelezhetetlen.

Természetesen a fentebb vázolt szoros és érdekalapú kapcsolat nem botrányoktól mentes. Egy 2012-es kormányközi megegyezés részeként dél-szerbiai Nišben létrehozták a Szerb-orosz Humanitárius Központot, ami hivatalosan humanitárius segítséget nyújt a rendkívüli helyzetek és természeti katasztrófák miatt bajbajutott embereknek, nem hivatalosan viszont kémközpontként is szokták emlegetni. Az intézményt főleg amerikai és uniós részről számos kritika érte. A szerbiai szál a 2016-os montenegrói orosz puccskíséreltben igencsak kellemetlenül érintette a szerb kormányt, akárcsak a 2019-es kémbotrány, amikor az orosz nagykövetség egyik munkatársa egy nyugalmazott magasrangú szerb katonatisztnak pénzt adott át.⁴⁴ Ezek az esetek viszont, mint látni fogjuk, nem befolyásolták a szerb-orosz viszonyok alakulását.

A szerb álláspont az orosz-ukrán háborút illetően

Ami az előzményeket illeti, Szerbia több alkalommal is elítélte Ukrajna területi integritásának megsértését 2014 óta. Nem ismerte el államként a donyecki és luhanszki népköztársaságokat, illetve a Krím-félsziget Oroszországhoz csatolását, mivel ezen az alapon el kellene ismernie Koszovó függetlenségét is.⁴⁵ Annak érdekében ugyanakkor, hogy Moszkva továbbra is megvétőzza a függetlenségét deklaráló tartomány felvételét az ENSZ-be vagy egyéb nemzetközi szervezetekbe, Szerbia nem csatlakozott az uniós szankciókhoz (kihagyva ezzel a lehetőséget, hogy nemzetközi szinten demonstrálja elkötelezettségét a területi határok sérthetatlensége mellett). A lakosság egy része szimpátiatüntetéseken vett részt, melyeken a „Krím Oroszországgé, Koszovó Szerbiáé” jelszó dominált. Szerb önkéntesek százai csatlakoztak a kelet-ukrajnai harcok során az orosz oldalhoz, míg az ukránokhoz ennél jóval kevesebben.⁴⁶

Ebben a Nyugat és Oroszország között egyensúlyozó helyzetben érte Szerbiát az ukrajnai orosz agresszió február végén. Még február 22-én, amikor Oroszország elismerte a luhanszki és a donyecki népköztársaságot, a belgrádi ukrán nagykövet, Olekszandar Alekszandrovics arra kérte a szerb államfőt, hogy ítélje el az orosz döntést, de erre Vučić nem volt hajlandó. Válaszul közölte, hogy előbb Zelenszkij ukrán elnöknek kellene elmarasztalnia a nyugati országokat, mindenekelőtt az USA-t, Nagy-Britanniát és Németországot az 1999-es NATO bombázás miatt, holott ezt Ukrajna annak idején az elsők között meg is tette, ráadásul Ukrajna sem ismeri el Koszovót.⁴⁷ Hangsúlyozta, hogy bár Szerbia az uniós csatlakozás útján jár, katonailag semleges ország, mely továbbra is együttműködik Oroszországgal és Kínával, s nem fogja elárulni a hagyományos szövetségeseit.

Szerbia azonban a március 2-i ENSZ Közgyűlésen támogatta az Oroszországot elítélő határozatot (5 ország szavazott nemmel, míg 35 tartózkodott). Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága március 16-án döntött Oroszország tagságának megszüntetéséről, bár Oroszország egy nappal korábban már elhagyta a szervezetet. A szerb küldöttek nem vettek részt a szavazáson, így nem szavazták meg, de nem is akadályozták Oroszország kizárását a bizottságból. Az Oroszországot elítélő március 24-i ENSZ határozatot Szerbia is támogatta, és 92 másik országgal együtt megszavazta Oroszország kizárását az ENSZ Emberi Jogi

⁴² Dušan Komarčević: *Srpsko-ruski odnosi: Kad emocije nadvladaju razum*. [online] 2016. 04. 14. Forrás: slobodnaevropa.org [2022. 10.30.]

⁴³ [NATO: Relations with Bosnia and Herzegovina](https://www.nato.int). [online] utoljára frissítve: 2022.07.12. Forrás: <https://www.nato.int> [2022.11.01]

⁴⁴ Maja Zivanovic: *Serbian Prosecution Ducks Probing Russian Spy Affair* [online] 2019.12. 09. Forrás: balkaninsight.com [2022.10.30.]

⁴⁵ Stefan Veselinović: *Ukrajina: Kako se Srbija odnosi prema oružanom sukobu* [online] 2018. 11. 26. Forrás: bbc.com [2022. 10. 30.]

⁴⁶ Jelena Beslin - Marija Ignjatijevic: *Balkan foreign fighters: from Syria to Ukraine*. [online] 2017. Forrás: iss.europa.eu [2022.10.30.]

⁴⁷ N. T. Štiplija: *Gde si bio 1999: Ukrajina među prvima osudila NATO bombardovanje*. [online] 2022.02.23. Forrás: europeanwesternbalkans.rs [2022. 11.01.]

Tanácsából április 7-én.⁴⁸ Csatlakozott a Fehéroroszországot, illetve ukrajnai orosz politikusokat, pl. Viktor Janukovics korábbi elnököt érintő szankciókhoz, de elzárkózott az Oroszország elleni uniós szankciók szerbiai bevezetésétől. Az október 12-én elfogadott, a négy ukrajnai megye Oroszországhoz csatolásáról szóló népszavazást elítélő és azt érvénytelennek deklaráló ENSZ határozatot szintén megszavazta.

Az Ukrajnában folyó háborút gyakran hasonlítják az 1999-es NATO bombázáshoz,⁴⁹ nemcsak szerb, hanem orosz oldalról is. Ez utóbbit viszont kevésbé veszik jó néven Szerbiában. Marija Zaharova, az orosz külügyminisztérium szóvivője az 1999-es NATO bombázások évfordulója alkalmából március 24-én azt tanácsolta a nyugati országok képviselőinek, hogy az orosz háborús bűnök felelőtlensége helyett inkább gondoljanak vissza arra, mit követtek el Jugoszlávia ellen 23 évvel ezelőtt.⁵⁰ Kimondatlan érvként szerepel tehát, hogy ha a NATO hajthatott végre az Oroszországhoz hasonló beavatkozást Jugoszláviában 1999-ben az albán kisebbség védelmében, akkor ők is megtehetik ugyanezt az orosz kisebbség védelmében Ukrajnában.⁵¹ Az orosz álláspont szerint elvégre ők nem háborúznak, hanem egy „különleges hadműveletet” végeznek azok ellen az erők ellen, akik diszkriminálják az ukrajnai oroszokat. Érdekes azonban a délszláv háborús analógiákat fenntartásokkal kezelni, mivel könnyen a visszájára fordulhatnak: ez az érvelés Ukrajnáéhoz hasonló szerepet társít Szerbiához, ami épp az Ukrajna iránti szolidaritást erősítheti. Az Oroszországgal szimpatizálók körében mindenesetre hatásos lehet Zaharova érvelése a nyugati hatalmak Oroszországgal szemben alkalmazott kettős mércéjét illetően.

Antonio Gutieres ENSZ-főtitkár áprilisi moszkvai látogatása során Vlagyimir Putyin úgy nyilatkozott a szakadár ukrajnai köztársaságok elismerése kapcsán, hogy a Nyugat teremtett erre precedenst Koszovó szeparatista törekvéseinek támogatásával. A szerb államfő erre reagálva sérelmezte, hogy Putyin a saját politikai céljaira kívánja felhasználni a koszovói helyzetet, megsértve ezzel Szerbia érdekeit. Emiatt még a belgrádi orosz nagykövetség is magyarázkodnia kellett az egyik szerb tv-csatornán az eset miatt.⁵²

Ehhez képest a lakosság körében sokan a háború kialakulásáért nem Oroszországot, hanem az USA-t és a NATO-t, illetve annak potenciális bővítését tartják felelősnek.⁵³ Egy márciusi kutatás szerint a megkérdezettek 60 százaléka tette felelőssé az Egyesült Államokat, 51 százalék a NATO-t, 24-24 százalék Ukrajnát és az EU-t, s csak 26 százalék Oroszországot a háború kirobbanása miatt (a résztvevők egynél több választ adhattak).⁵⁴

A háború kirobbanása óta Szerbiában tartottak már tüntetést Putyin és Oroszország mellett, de szerveztek orosz résztvevőkkel háborúellenes, Putyin politikáját elítélő tüntetést is.⁵⁵ Az áprilisi választási kampány során ugyan a különböző pártok elítélték az orosz agressziót, de a városi-zöld pártokból álló Moramo szövetség kivételével egyik politikai formáció sem helyezte kilátásba szankciókat Oroszország ellen az esetleges győzelme esetén.⁵⁶ Az áprilisi választáson jól szereplő nemzeti radikális pártok sikere is részben a hangos oroszparti kampányuknak volt betudható.

A kormányban viszont nem mindenki ért egyet az oroszparti vagy legalábbis a nyugati országok és az Oroszország között egyensúlyozó külpolitikai iránnyal. Zorana Mihajlović korábbi bányászati és energiaügyi miniszter, aki egyébként sem helyezte, hogy Szerbia energiaellátása nagyrészt orosz kézben van, amellett foglalt állást, hogy az új kormánynak mindent meg kell tennie, hogy a 2012 óta tagjelölt ország

⁴⁸ Norbert Beckmann-Dierkes- Slađan Rankić: [Serbian Foreign Policy in the Wake of the War in Ukraine](#). [online] 2022. 07. 22. Forrás: kas.de [2022.10.31.]

⁴⁹ [Tribina Srbija 1999. i Ukrajina 2022. – sličnosti i razlike!](#) [online] 2022. 03. 23. Forrás: youtube.com [2022. 10. 31.]

⁵⁰ [Захарова: Сетите се Југославије пре него што поменете ратне злочине](#) [online] 2022. 03. 24. Forrás: politika.rs [2022. 10. 31.]

⁵¹ Ana Brnabić szerb miniszterelnök is tett utalást arra, hogy Putyin viselkedése kísértetiesen emlékezteti a kilencvenes évek nyugati politikusainak Szerbiával kapcsolatos viselkedésére a koszovói konfliktustól. Bővebben lásd [Brnabić: Biće još jačih pritiska da se uvedu sankcije Rusiji](#). [online] 2022. 05. 09. Forrás: inforspska.ba [2022. 10. 31.]

⁵² Norbert Beckmann-Dierkes- Slađan Rankić: [Serbian Foreign Policy in the Wake of the War in Ukraine](#). [online] 2022. 07. 22. Forrás: kas.de [2022.10.31.]

⁵³ [Istraživanje: Većina građana Srbije misli da su za rat u Ukrajini odgovorni SAD i NATO](#). [online] 2022. 03. 23. Forrás: glasamerike.net [2022. 10. 31.]

⁵⁴ [Serbians blame US and Nato for Ukraine war](#). [online] 2022.03.14. Forrás: intellnews.com [2022.11.01.]

⁵⁵ [На Тргу републике одржан протест против рата у Украјини](#). [online] 2022. 05. 28. Forrás: politika.rs [2022. 10. 31.]

⁵⁶ Németh Ferenc: Szerbiai választások 2022: Stabil győzelem, első repedések [online] 2022. 06. 10. Forrás: KKI elemzések KE-2022/29 [2022.11.01.]

mielőbb bejuthasson az Európai Unióba.⁵⁷ A vele még miniszterként készült interjú során felmerült a kérdés, hogy foganatosítana-e szankciókat Oroszország ellen; kitérő válasza alapján sejthető, hogy ha rajta múlt volna, akkor az ország csatlakozott volna az Oroszország elleni szankciókhoz.

A kormány ettől továbbra is elzárkózik, ami az ország elszigetelődését vonhatja maga után. Jól mutatja ezt az az eset, amikor az EU szankciókkal összhangban Montenegró, Észak-Macedónia és Bulgária meghívította Szergej Lavrov orosz külügyminiszter 2022. június 6-ára és 7-ére tervezett belgrádi látogatását azzal, hogy nem engedték be a repülőgépét a légterükbe, amit Aleksandar Vučić fel is rótt NATO-tag szomszédainak.⁵⁸ Annalena Baerbock német külügyminiszter március 11-i látogatása során méltatta Szerbiát az ENSZ közgyűlésen hozott, az orosz invázió ellen tiltakozó nyilatkozat elfogadása miatt. Kérdésére, hogy Szerbia hajlandó-e további lépéseket tenni Oroszország elszigetelése érdekében, illetve hajlandó-e az orosz vezetéssel szembehelyezkedni, Vučić azt válaszolta, hogy nem kíván csatlakozni az uniós szankciókhoz, és Szerbiának egyébként sincs semmi köze az ukrajnai konfliktushoz.⁵⁹

Az április 3-i választások után viszont már többször kritizálták Szerbiát, amiért nem csatlakozott a szankciókhoz, s egyre inkább megnövekedett az uniós nyomás azok szerbiai bevezetését illetően. Az Amerikai Egyesült Államok is igyekezett jobb belátásra bírni Szerbiát. Christopher Hill amerikai nagykövet a *Politika* nevű lapnak adott interjújában kifejezte félelmét, hogy Oroszország nem megbízható partner, és a gázellátásért cserébe politikai feltételeket szabhat.⁶⁰ Felajánlotta az USA segítségét egy Oroszországtól független, Amerikából érkező cseppfolyósított gázhálózat kiépítésében, ami viszont jóval drágább lenne az orosz gáznál.⁶¹ Az interjúban arról beszélt, hogy az orosz-ukrán háború ügyében nem lehet semleges politikát folytatni, és Szerbiának nyíltan el kell köteleznie magát valamelyik oldal mellett.

A kormány nem maradt adós a válasszal.⁶² Az orosz szimpátiájáról ismert Aleksandar Vulin korábbi szerb belügyminiszter (aki egyébként az új kormányba nem került be) erre azt felelte, hogy jobb, ha az USA nem vár nyílt elköteleződést Szerbiától, mert ha választásra kerülne sor, nem biztos, hogy a Koszovót független államként elismerő Egyesült Államok mellett döntene, amelyik bombázta Szerbiát, megölve ez-zel civileket is.

Június 10-i látogatása alkalmával – amikor többek között a szerb-koszovói megegyezést is próbálta előmozdítani – Olaf Scholz német kancellár is jelezte Belgrádban, hogy határozottabb állásfoglalást és a szankciók alkalmazását várja a kormányzattól.⁶³ A nyugati vezetők részéről a hasonló kérések folyamatosak: Joseph Borell, az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviselője egy szerb tv-ben adott októberi interjúja során megjegyezte, hogy a szerb és uniós külpolitika divergálása meg fogja nehezíteni a csatlakozási folyamatot.⁶⁴

Az egyre erősödő nyomás a kormány korábban magabiztos kommunikációját is befolyásolta, még akkor is, ha de facto nem történt változás. Az önálló külpolitika hangsúlyozása helyett a kormány képviselői már inkább úgy fogalmazzák, hogy amíg lehet, nem alkalmazzák az EU-s szankciókat Oroszország ellen.⁶⁵ A másik oldalról Oroszország, pontosabban a szerbiai orosz nagykövet, Aleksandar Bocan-Harčenko is tett utalásokat arra, hogy országa nem tekintené „barátságos” lépésnek Szerbia részéről a szankciók bevezetését.⁶⁶ A május 29-én kötött új, kedvezményes árat biztosító orosz-szerb gázmegállapodás viszont azt mutatja, hogy az eddigi szerb lavírozás inkább sikeresnek tekinthető, vagy legalábbis Moszkva pozitívan értékeli.

⁵⁷ ИНТЕРВЈУ: ЗОРАНА МИХАЈЛОВИЋ, чланица Председништва СНС-а и потпредседница Владе Србије. [online] 2022. 05. 28. Forrás: politika.rs [2022. 10. 31.]

⁵⁸ Predsednik Srbije posle sastanka sa ambasadorom Rusije Bocan-Harčekom i otkazivanja posete šefa ruske diplomatije Sergeja Lavrova Beogradu. [online] 2022. 06. 06. Forrás: danas.rs [2022.10. 30.]

⁵⁹ Vučić: "We have nothing to do with the conflict in Ukraine, involvement banned" [online] 2022.03.11. Forrás: b92.net [2022.10.31.]

⁶⁰ Нема трећег пута – Исток или Запад. [online] 2022. 05. 22. Forrás: politika.rs [2022. 10. 30.]

⁶¹ Амерички течни гас у Србији – реалност или обећање. [online] 2022. 05. 27. Forrás: politika.rs [2022. 10. 31.]

⁶² Вулин реаговао на Хилов интервју „Политици”: Не тражите на силу да се Срби определи. [online] 2022. 05. 22. Forrás: politika.rs [2022. 10. 31.]

⁶³ Scholz Tells Serbia It Must Decide Between Europe and Russia [online] 2022.06.10. Forrás: bloomberg.com [2022.10.31.]

⁶⁴ Varga Szilveszter: VISSZALÉPÉS? Jelentősen csökkent a szerb és az uniós külpolitika közötti összhang, a szerb elnök szerint ez a szankciók miatt van [online] 2022.10.13. Forrás: balk.hu [2022.10.31.]

⁶⁵ Ljudmila Cvetković: Promene u stavu Srbije o Rusiji. [online] 2022. 05. 17. Forrás: slobodnaevropa.org [2022. 10. 31.]

⁶⁶ Harčenko: Sankcije Srbije Rusiji ne bi bile prijateljski korak. [online] 2022. 05. 12. Forrás: rs.n1info.com [2022. 10. 31.]

A lakosság alapvetően oroszbarát hangulata megmaradt, az uniós csatlakozás támogatottsága pedig csak csökkent a közelmúltban a Koszovót érintő fejlemények hatására (pl. Koszovó felvétele az uniós tagállamok támogatása mellett az Európa Tanácsba, a fellángoló vita a szerb rendszámú autók használatáról stb.) Ezzel együtt több kormányzati politikus, élükön az államfővel többször jelezte, hogy nagy nyomás nehezedik az országra az unió részéről a szankciók elfogadására, és sokat veszíthetnek, ha nem járnak el ennek megfelelően. A pontos veszteségekről nem számoltak be, de ezek a nyilatkozatok arra elegendőek, hogy felmérjék a lakosság hozzáállását, s megteremtsék egy lehetséges (részleges) külpolitikai fordulat feltételeit.

Szerbia a politikai nyomásgyakorlás és bírálatok ellenére igyekszik a maga hasznára fordítani a háborús helyzetet. Mivel az ország nem csatlakozott a szankciókhoz, a szerb légitársaság (Air Serbia) február végén nyolcra tizenötöre emelte az Oroszországba tartó heti járatainak számát (igaz, később ez csökkent).⁶⁷ Bár nincsenek pontos adatok, a konfliktus kirobbanása óta 25-50 ezer főre teszik az országba vándorló oroszok számát (november 1-ig 21 706 ukrán menekültet regisztráltak a hatóságok, s 1055-en kértek menekültstátuszt).⁶⁸ A háború kirobbanását követő kezdeti hullámot a mozgósítás miatt újabb hullám követte, a háború elhúzódása pedig további bevándorlást fog eredményezni. Az orosz jelenlét tartóssá válása egyelőre még kérdéses (sokan pl. Dubaiba mennek tovább),⁶⁹ de nagy a valószínűsége egy jelentősebb orosz diaszpóra kialakulásának. Az alapvetően oroszbarát közvélemény mellett a szerbiai életkörülmények egészen kedvezőnek mondhatók, és a nyelvi akadályok is viszonylag könnyen leküzdhetőek. A háború kezdete óta őszig a becslések szerint már több mint 800 orosz alapítású IT és egyéb vállalat jött létre az országban.⁷⁰ Az online taxiszoftvert fejlesztő vállalat, a Yandex Taxi 700 fővel új irodát nyitott. Az uniós országokból kitiltott Russia Today is nyit irodát Belgrádban a hírek szerint.⁷¹

Ettől függetlenül a szerb vezetés igyekszik csökkenteni az Oroszországtól való energetikai függést, különösen a gázellátás terén. Ennek egyik jele Szerbia csatlakozása a görögországi Alexandropoliban megépítendő LNG-terminál-projekthez, amely várhatóan 2024 elejétől el is kezdi a délkelet-európai piacok ellátását. Az uniós támogatással elkészülő bolgár-görög interkonnektort 2022 őszén adták át, és felgyorsították a régóta halogatott szerb-bolgár interkonnektor építését is, amelyet várhatóan jövő ősszel nyitnak meg.⁷² Ezzel hosszabb távon az orosz gáztól való függés csökkenthető lesz, növelve ezzel a szerb külpolitika mozgásterét Oroszországgal szemben.

Konklúzió

Az Ukrajna elleni támadás elítélése és a szankcióktól való tartózkodás összhangban van az ország nemzetbiztonsági stratégiájával, amely a semlegességet hangsúlyozza, és nem jelent lényegi változást a 2014 óta folytatott külpolitikához képest. A korábbiakban felvázolt hintapolitika fenntartásával a szerb vezetés igyekszik koncessziókat nyerni a Nyugattól és Oroszországtól is, illetve az egyik félnek tett engedményekkel kiegyenlíteni a másik félnek tett gesztusokat. A jelenlegi helyzetben a Nyugat érdeke a szankciós politikát magáévá tévő, a regionális orosz befolyást csökkentő Szerbia lenne, míg Moszkva ennek pont az ellenkezőjét kívánja elérni Szerbia együttműködésének megtartásával és az esetleges NATO-csatlakozás megakadályozásával.

A február végén kitört háború a szerb vezetésre megnövelte a két fél részéről érkező nyomást. Az áprilisi választások után különböző uniós tagállamok, illetve az EU egyre inkább sürgeti az uniós szankciók alkalmazását Oroszországgal szemben, miközben a szerb vezetés májusban sikeresen meghosszabbította a rendkívül kedvezményes árat biztosító, ugyanakkor nem a teljes szerbiai fogyasztást fedező orosz gázszállításról szóló szerződést. A választások után lassan felálló szerb kormányzat igyekezett mindkét oldal felé engedményeket tenni, s törekedett maximálisan kihasználni a háborús helyzet által adott anyagi,

⁶⁷ Milica Stojanovic: [Air Serbia Increases Flights to Moscow as EU Bars Russian Planes](#). [online] 2022.03.02. Forrás: balkaninsight.com [2022.11.01.]

⁶⁸ [Operation Data Portal Ukrainian Refugee Situation](#) [online] 2022.11.01. Forrás: data.unhcr.org [2022.11.01.]

⁶⁹ Rusi u Srbiji otvorili preko 1.000 firmi: Čime se sve bave [online] 2022. 06. 04. Forrás:nova.rs [2022.11.01.]

⁷⁰ [What the Wave of Russian Emigration Brings to Serbia and Its Economy – New “White” Russians or Regular Economic Nomads?](#) [online] 2022.10.02. Forrás: ekapija.com [2022.11.01.]

⁷¹ Leyla Latypova: [From Yandex to RT: Russia Expands Presence in Serbia Amid Ukraine War](#) [online] 2022.09.06. Forrás: themoscowtimes.com [2022.11.01.]

⁷² [LESZ GÁZ: Megnyitották a Görögország és Bulgária közötti interkonnektort](#) [online] 2022.10.01. Forrás: balk.hu [2022.11.01.]

(kül)politikai lehetőségeket. Ez a konfliktusban való részvétel hangos elutasításában, illetve az oldalváltás elkerülésében és a mindkét féllel való jó kapcsolatok hangsúlyozásában nyilvánult meg. A szerb társadalom alapvetően oroszbarát hozzáállása azonban tovább szűkíti a kormány mozgásterét, igaz, azt igyekszik a maga hasznára fordítani.

A Nyugat felé tett gesztusok, pl. az ENSZ Közgyűlésének Oroszországot elmarasztaló nyilatkozatainak megszavazása nem befolyásolták érdemben az orosz relációt, ami gyengíti Szerbia kapcsolatait az Oroszországtól való egyértelmű, szankciós politikában is megnyilvánuló elhatárolódást váró nyugati országokkal. A szerb egyensúlypolitika miatt már több uniós tagállam is bírálta az ország vezetését, és mind gyakrabban emlegetik a szankciók alkalmazását az EU tagsággal összefüggésben, ami tovább fogja lassítani az amúgy sem túl gördülékenyen haladó tárgyalásokat az EU-hoz való csatlakozásról.

A szerb külpolitikában viszont addig nem várható lényegi változás, amíg nem sikerül az azt jelentős mértékben meghatározó szerb-koszovói viszonyt rendezni (ami az utóbbi hónapokban sem volt mentes a kisebb-nagyobb válságoktól, hiába szaporodtak meg a német, az uniós és az amerikai közvetítési kísérletek). Az orosz-ukrán háború nem jelent közvetlen fenyegetést Szerbiára nézve, ahol a társadalom jelentős része oroszbarát érzületű, a szerb-orosz viszony pedig erősen aszimmetrikus az utóbbi javára a koszovói kérdésben, illetve a Szerbia energiaellátásában betöltött szerepe miatt. Érdemi változásra csak akkor lehetne számítani, ha ezekre a Nyugat hiteles és valós alternatívát tudna nyújtani. Az uniós bővítési fáradtság és a koszovói kérdés tartós rendezetlenségének fennmaradása viszont azt fogja eredményezni, hogy Belgrád egyensúlyozó politikája megmarad, és továbbra sem fogja nyíltan elkötelezni magát egyik oldal mellett sem.

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2022/13

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés, korrektúra és tördelés:
Árva János, Tóth Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019- : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)
2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)
2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)
2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Egeresi Zoltán, Holka Aranka, 2022

© NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, 2022